

Narva Elektriijaamade erastamiskava ei vasta Eesti rahvuslikele huvidele

Dr Janno Reiljan (RiTo 2), Riigikogu liige

AS-i Narva Elektriijaamad erastamisarutelu taust

Ajakirjandus on avalikustanud äärmiselt murettekitavat informatsiooni AS Narva Elektriijaamad erastamise tingimuste kohta. Peaministri ja majandusministri vastused arupärimistele ja avalikud arvamused annavad tunnistust asjaolust, et praegune valitsus ei ole võimeline mõistma AS Narva Elektriijaamade erastamise tegelikku tähtsust ja oodatavaid tagajärgi Eesti majandusele. Avalikkusse imbunud informatsioonist ilmneb, et Eesti elektrienergia tootmine võib minna välisfirma kontrolli alla isegi veel tunduvalt ebasoodsamatel tingimustel kui need, mille tõttu eelmine valitsus NRG Energy äriplaani vastuvõetamatuks tunnistas. AS Narva Elektriijaamad erastamise peatamine eelmise valitsuse poolt on sisuliselt ainuke kord, kui Eesti valitsus välismaistele Eesti rahva vara kahmajatele tõsisemalt vastu hakkas. AS Narva Elektriijaamad erastamistingimuste tõsine arutelu Riigikogus on erakordselt tähtis veel asjaolu tõttu, et analoogsetel majanduslikult põhjendamatutel ja Eesti rahvale kahjulikel tingimustel tahetakse välisfirmade kätte kantida ka Eesti Põlevkivi, Edelaraudtee, Eesti Raudtee ja valmistatakse pinda ette Tallinna Sadama kinkimiseks välismaale. Kõigi Eesti strateegiliste infrastruktuuriettevõtete andmisega välismaise kontrolli alla on sisuliselt loobutud ka Eesti iseseisvusest ja suveräänsusest. Rahvusliku majanduseta riigis suveräänsus on ainult illusioon, riigi iseseisvust ja rahvuslikku identiteeti hävitav enesepettus.

Eesti Erastamisagentuuri ja ministriumide suuremad erastamistingimused on enamasti lõppenud rahva vara kantimisega firmade kätte, kes erastatud ettevõtte pankrotistasid ja oma kohustused riigi ees täitmata jätsid. Nimetame siin Eesti Tubakat, Kiviteri ja Eesti Bussi, kuigi näiteid võiks tuua veel ridamisi. Erastamisega tegelevad Eestis inimesed, kes peavad erastamiseks rahva vara kinkimist erakättesse. Erastatava vara loonud pensionäre hoitakse aga näljapajukil põhjendusega, et riigil ei ole pensionide tõstmiseks raha. Samal põhjusel ei investeri riik piisavalt hariduse moderniseerimisse, teadusse ja arendustegevusse. Riigil ei saagi investeeringuteks ja sotsiaalprogrammideks raha olla, kui rahva (maksumaksja) kulul loodud varad vastutustundetult kingitustena laiali jaotatakse.

AS Narva Elektriijaamade erastamise soovib valitsus läbi viia rahvaesindajate ees varjatult. Seejuures rikutakse otseselt Riigikogu otsuseid, millel on seaduse jõud. Riigikogu otsusega 16.12.1998 kanti Eesti Elektriijaama ja Balti Elektriijaama baasil moodustatud äriühing (või äriühingud) riigile strateegiliselt tähtsate äriühingute nimekirja. Seda otsust ei ole keegi ametlikult ei vaidlustanud, ega tühistanud. Ometi jätkub minister Pärnojal jultumust ametliku kirjaga 28.04.2000 teatada, et ta ei kavatsegi Riigikogu otsust täita, sest tema arvates olevat see seadustega vastuolus. Selline täidesaatva võimu õiguslik nihilism kujutab endast otsest õigusriigi aluste lammutamist. On ka selge, miks valitsus jätab seadust rikkudes Riigikogu otsuse täitmata, kuid seda ametlikult ei vaidlуста. Minister Pärnoja poolt välja toodud põhjendused on juriidiliselt sedavõrd küündimatud, et nendega poleks Riigikohtus midagi peale hakata.

Riigikogu otsusega 16.12.1998 anti valitsusele ülesanne valmistada ette vajalikud materjalid seoses Eesti Elektriijaama ja Balti Elektriijaama kavandatava müügi või erastamisega ning esitada need eelneva nõusoleku saamiseks Riigikogule hiljemalt 31. detsembriks 1998. Kaks Eesti valitsust on juba ligi poolteist aastat jätnud Riigikogu otsuse täitmata ja seejuures püütakse teha nägu, et õigusriigis on selline seaduste eiramine loomulik. Ka ilma täna arutatava otsuseta peaks valitsus AS Narva Elektriijaamad erastamiseks saama Riigikogu nõusoleku.

AS Narva Elektriijaamad väärtuse määramine

Erastatavate ettevõtete väärtuse adekvaatne hindamine ei ole mitte poliitiline, vaid keskne majandusküsimus.

Ebaadekvaatselt madal hinnang ettevõtte varade väärtuse kohta moonutab turgu ja takistab konkurentsi arengut elektrienergia turul. Konkurendid ei saa turule tulla, sest neil tuleks konkureerivad investeeringud teha palju kordi suuremas reaalkaasväärtuses.

Riiklike ettevõtete varasse investeeriti maksumaksjate (rahva) raha ja riigi kohuseks on seda vara säilitada ja rohkendada, aga mitte (välismaistele) eraettevõtetele kinkida.

Eesti riigil on rahapuuduse tõttu senini lahendamata paljud strateegilised arenguprobleemid õiguskaitstes, hariduses, teaduses, tervishoius ja sotsiaalse turvalisuse tagamisel, kuna riik investeeris maksumaksjate raha varasematel aastatel ettevõtetesse. Riiklike ettevõtete erastamisel on maksumaksjal õigus nõuda oma vabaneva raha suunamist tähtsate riiklike ülesannete lahendamisse.

Ka juhul, kui riik soovib omapoolselt doteerida potentsiaalset investorit, peab varade väärtusele andma objektiivse hinnangu, et oleks selge riikliku dotatsiooni suurus ja investori poolt vastu pakutavad hüved.

AS Narva Elektriijaamade elektri tootmisega seotud varade väärtus on vähemalt 10–15 miljardit krooni. Akadeemik E. Lippmaa andis 16.12.1998 järgmise hinnangu:

“Elektriijaamadel on normaalne taastamisväärtus umbes 1 USA dollar kilovati genereeriva võimsuse eest. See tähendaks 3 miljardit dollarit meie elektriijaamade puhul. Et praegu on eelolev – vastavalt NRG äriplaanis toodule – tööaeg veel 18 kuni 20 aastat, peaks sellest olema järel vähemalt 1/3, tähendab, miljard dollarit. Et amortisatsiooni madalana hoida, on tehtud suhteliselt madal bilansiline väärtus, kokku 213 miljonit dollarit. Ja seda tahetakse ära anda kolmandiku eest, 67,255 miljoni dollari eest.” (E. Lippmaa Riigikogu istungil 16.12.1998.a.)

See on energeetikat ja majandust tundva inimese eksperthinnang, millega mina ettevõtete majandusanalüüsi spetsialistina täielikult ühinen. Niisiis, elektriijaamade varade väärtuseks on minimaalselt üks miljard USA dollarit, mitte üks miljard Eesti krooni. AS Eesti Põlevkivi aktsiate kontrollpakk ja AS Narva Elektriijaamade koosseisu kuuluv põlevkiviõlitehas suurendab AS-i Narva Elektriijaamad väärtust veel oluliselt.

Price Waterhouse'i hinnang AS-i Narva Elektri jaamad varade jääkväärtusele (70 miljonit USD) ei kannata mingit kriitikat.

Varade eksploatatsiooniaeg 7,5 aastat on selgelt alla hinnatud – see võib kehtida mõne üksiku agregaaadi (katla) suhtes, kuid mitte kõigi põhivahendite suhtes.

See, et 3000 MWel võimsusest on kasutusel ainult 2000 MW, mitte ei vähenda väärtust (nii nagu äriplaanis vihjatakse), vaid suurendab seda – agregaati ei pea kasutama täisvõimsusel (pikeneb eksploatatsiooniaeg) ja neid saab üksteisega asendada.

Varade eksploatatsiooniaega ei saa põhimõtteliselt hinnata selliselt, et nende taastusremonti üldse ei toimu – taastusremondiks on ette nähtud amortisatsioonieraldised.

Äriplaanis toodud investeerimisarvutused (ca 8,3 miljardit EEK) 800 MWel võimsuse rekonstrueerimiseks ja 390 MWel uute võimsuste käivitamiseks näitab, et praeguste varade taastamismaksumus on selgelt alla hinnatud.

Peaminister Laar ja minister Pärnoja väidavad, et ka nende hinnang toetub ekspertide arvamusele. Nende libaekspertide ignorantsust iseloomustab kõige paremini asjaolu, et nad ei ole isegi erastamise iseloomust aru saanud. 49–protsendilise osaluse erastamisel ei olevat majandusministeeriumi ignorantide arvamuse kohaselt õiglane nõuda NRG Energy'lt summat, mis moodustab 98% AS Narva Elektri jaamad varade väärtusest (majandusministeeriumi arvamus 28.04.2000). Paraku ei osta NRG Energy riigilt aktsiaid välja, vaid saab need kapitalipaigutuse eest enda poolt erastatavasse äriühingusse. Seega tuleb 49–protsendilise osaluse eest firma aktsiakapitali paigutada summa, mis moodustaks 49/51 ehk ca 98% firma varade väärtusest.

Peaminister M. Laar on viidud eksiteele, kui ta arupärimisele vastates väitis: “Praegusel hetkel on aktsiaseltsi Narva Elektri jaamad väärtust hinnatud varade taastamisväärtuse meetodil ja diskonteeritud kassavoogude meetodil ning saadud küsimuste esitajate väidetavast oluliselt väiksem tulemus. Jaamade hinna määramiseks kasutavad mõlemad pooled rahvusvahelisi nõustajaid ja kahjuks ei ulatu ka nn müüjapoolse nõustaja esialgne, ma rõhutan, esialgne hind arupärimises esitatud lähedalegi.” (M. Laar Riigikogu istungil 17.04. 2000. a. vastates 10 Riigikogu liikme arupärimisele ¹⁾)

Valitsuse libaeksperdid ei ole võtnud hinnangu aluseks mitte põhivahendite reaalselt taastamisväärtust (nagu seda teeb akadeemik E. Lippmaa), vaid raamatupidamisliku bilansilise väärtuse. Viimane kaotas inflatsiooniprotsessis aga majandusliku mõtte – see on kordi tegelikust taastamismaksumusest väiksem. Diskonteeritud kassavoogude meetod ei sobi aga riikliku hinnaregulatsiooniga infrastruktuursete ettevõtete väärtuse hindamiseks, sest neid ettevõtteid ei rajatud kasumi teenimise eesmärgil. Seega on valitsuse eksperdid asjatundmatud võhikud, kelle ülesandeks on aidata Eesti rahva vara välismaalastele maha parseldada.

Valitsuse libaeksperdid ei tea isegi seda, et infrastruktuurse ettevõtte väärtus koosneb kahest liitkomponendist: ettevõtte varade väärtusest (materiaalsed põhivahendid,

põlevkivienergeetika oskusteave jms) ja ettevõtte käsutuses oleva turuosa väärtusest. Infrastruktuursed ettevõtted rajati riigi poolt kasumit mittetaotlevatena, et luua soodne keskkond avatud sektori ettevõtetele. Seega ei saa kassavood kajastada ettevõtte varade väärtust, nagu see võiks olla avatud sektori ettevõtete puhul. Majandusministri kirja põhjal peavad valitsuse pseudoekperdid ekslikult turu ja varade väärtust teineteist välistavaks ja nii on nad AS-i Narva Elektriijaamad väärtuseks hinnanud ainult turuosa väärtuse, jättes varade taastamisväärtuse sisuliselt üldse arvestamata. Selline lähenemisviis võib sobida operaatorteenuse müümisel-ostmisel, aga mitte ettevõtte kui terviku erastamisel. Majandusministeeriumi nn ekspertide olematut kvalifikatsiooni näitab ka asjaolu, et nad peavad ettevõtte varaks ainult kinnisvara (majandusministeeriumi arvamus 28.04.2000).

Ekslik on ka peaminister Laari arupärimise vastuses avaldatud arvamus: "Eesti Põlevkivi aktsiaseltsi väärtuse hindamine väljaspool energeetikat on aga puhas spekulatsioon ning on nii audiitorite kui Erastamisagentuuri nõustanud Merksi arvates üsna madal." (M. Laar Riigikogu istungil 17.04. 2000. a. vastates 10 Riigikogu liikme arupärimisele) Selline hinnang saab kujuneda ainult sügavast teadmatusest või korruptiivsetest seostest Eesti Põlevkivi varadest huvitatud ettevõtetega. Kui mingi maavara kasutamisel ei ole esiplaanile seatud kasumlikkus selles ettevõttes, vaid baasi loomine Eesti majanduse funktsioneerimiseks, siis pole selle ettevõtte väärtus majanduslikus mõttes sugugi madal. Elektrienergia tootmine on juba iseenesest äärmiselt tähtis valdkond ja sellega seotus annab Eesti Põlevkivile kui ettevõttele piisavalt suure positiivse väärtuse. Kuid kavas on ka põlevkiviõli tootmise oluline suurendamine. See ettevõtte potentsiaalse turu väärtus lisandub Eesti Põlevkivi varade reaalsele (taastamis)väärtusele, mis ulatub kindlasti vähemalt 3-5 miljardi Eesti kroonini.

Seega moodustab erastamisprotsessis oleva AS-i Narva Elektriijaamad varade (põhivahendid, osalus Eesti Põlevkivis, olemasolev põlevkiviõlitehas, oskusteave, 95-protsendiline turuosa) reaalväärtus käesoleval ajal vähemalt 15-20 miljardit krooni. Viie miljardi krooni paigutamisel AS-i Narva Elektriijaamad aktsiakapitali võiks erastaja saada enda valdusse 20-25% aktsiatest.

Monopoolse infrastruktuurse ettevõtte kasumimarginaal

Kogu elektrienergia turgu sisuliselt valitsevat ettevõtet ei saa käsitleda tavalise kasumit taotleva ettevõtteena. Elektriijaamade kasum saab tulla ainult teiste ettevõtete ja elanikkonna kulude kasvu arvel. Neil pole mingit alternatiivset võimalust nõutud elektrienergia hinna maksimisest hoidumiseks. Seetõttu peab selgeks saama, kui suurt dividendi nõuab NRG Energy oma kapitalipaigutuselt AS-i Narva Elektriijaamad aktsiakapitali. Kui nõutavad dividendid ületavad 6% aastas, siis pole põhjust selliseid dividende aktsepteerida. Energiaturul ei ületa pangalaenude intressimäär 6% ja vajalik kapital oleks mõttekas hoopis laenata.

Äriplaani järgi nõudis NRG Energy aga minimaalselt 12-protsendilist kasumimarginaali mitte ainult aktsiakapitalile, vaid ka laenukapitalile. Seega tahetakse laenukapitalilt vähemalt 6-protsendilist vaheltkasu teenida. Planeeritud laenumahtude juures tähendaks see ca 25-protsendilist kasumimarginaali aktsiakapitalile. Sellise kasumimarginaali nõudmist tuleb hinnata kui häbematu röövimiskatset.

Arvestama peab ka sellega, et kui NRG Energy võtab dividendid ettevõttest välja, siis peab seda tegema ka Eesti riik. Kasumit mitteteenivast infrastruktuuri ettevõttest muutub elektri jaam monopoolset ülikasumit nõudvaks ettevõtteks. Elektrienergia tarbimine sisuliselt maksustatakse. See toob kaasa uue sügava struktuurse kriisi Eesti ettevõtluses ja vaesuse süvenemise elanikkonna hulgas.

Peaminister Laari vastus arupärimisele näitas, et Eesti riik ei lähtu erastamisel majanduslikust otstarbekusest, vaid ideoloogilistest dogmadest. Ta teatas: "Dividendide määra kokkuleppeni pole veel jõutud. Kuid ilmselt kujuneb see määr vastavaks piirkonna tulu- ja muudele riskidele. *Seni lähtub Eesti mitteriikliku majanduse arendamise metoodikast*, mistõttu ei ole võimalik finantseerida ettevõtte rekonstrueerimist näiteks riigigarantiiga laenuga, mis kapitaliallikana oleks kahtlematult soodsam ja kus protsent tuleks madalam. Eesti on järjekindlalt eelistanud ettevõtte rekonstrueerimise eel kaasata strateegilist partnerit ja mitte üritada ettevõtet riigigarantiiga laenude abil eelnevalt väärtustada – selline on olnud erastamise strateegia, nimelt tuua ettevõtte omanikuks või kaasomanikuks antud alal tegutsemise kogemustega partner. Kahtlematult kaasneb niisuguse strateegiaga automaatselt kõrgem kaasatava kapitali hind. Nagu me teame, on aktsiatesse investeerijate poolt oodatav tulunorm alati kõrgem laenuandjate omast seoses nende poolt kantava suurema riskiga. Praeguseks hetkeks, võin siiski ütelda, on kokku lepitud, et esimesed kolm aastat on dividendide väljamaksmine üldse välistatud, et intensiivistada investeringuid." (M. Laar Riigikogu istungil 17.04. 2000. a. vastates 10 Riigikogu liikme arupärimisele)

Sellised majanduslikku otstarbekust eiravad ideoloogilised dogmad lähevad Eesti rahvale väga kalliks maksma. Seetõttu ei tulegi Eesti energiatuulele tõsiseltvõetavad investorid, vaid NRG Energy taolised sogasest erastamisveest riiklike kingitusi noolivad väikefirmad.

Elektrienergia hinna kujunemine

Kogu Eesti majandust ja elanikkonda ähvardab elektri hinna suur ja kiire tõus, mis vähendaks oluliselt Eesti majanduse konkurentsivõimet ja kiirendaks elanikkonna vaesumist. Ajakirjanduses avalikustatud info põhjal kavatakse elektri elektri jaamadest väljamüügi hinda tõsta kohe 32 sendilt 40 sendile, st 25%. Sellest hinnatõusust laekuks AS-le Narva Elektri jaamad miljarditesse ulatuv täiendav summa (võrreldes praeguse hinnatasemega). Selgeks tuleb teha, kas erastamislepingus kavatakse aktsepteerida ka elektri hinna tõuse edaspidi.

Elektrienergia hinnatõusu võib aktsepteerida ainult ulatuses, mis tuleneb saastemaksude ja muude riiklike koormiste kasvust. Investeringud tootmisse tuleb teha krediitide arvel ja need peavad end ära tasuma tootmise efektiivsemaks muutumise, s.t tootmiskulude vähenemise kaudu. Paraku ei anna NRG Energy äriplaan mingit panust elektrienergia tootmise kulutuste vähendamise ratsionaalsema tehnoloogia ja juhtimise parandamise abil. Kogu investeringute vajadus soovitakse katta hinnatõusu arvel. Milleks on sellisel juhul vaja AS Narva Elektri jaamad erastada?

Peaminister Laari vastus arupärimisele kinnitas aga selgelt, et hinnatõus on ette nähtud kogu investeringute mahu katmiseks. Ta ütles: "Hinna määramise metoodika, mis sisaldab

inflatsiooni ja saastemaksude komponente, on praegu täpsustamisel. Laekuv summa võrdub laias laastus investeerimisprogrammi projektsioonides tooduga, mida valmistab ette Eesti Energia, mitte NRG Energy. Sellele lisandub alles neljandast aastast kasumi marginaal.” (M. Laar riigikogu istungil 17.04.2000. a. vastates 10 Riigikogu liikme arupärimisele) Kuskilt ei selgu NRG Energy panus elektrienergia tootmise kulude vähendamisel.

Teisalt ilmneb aga valitsuse kavatsus anda monopoolsele AS-le Narva Elektriyaamad turuvabadus ja üldse mitte riiklikult reguleerida jaamadest müüdava elektri hinda. Peaminister ütles arupärimisele vastates “Jaamade huvi on toota võimalikult madala hinnaga elektrit, tagamaks selle konkurentsivõimelisust tootjate vabal turul. Aga tootjate turg on Eesti seaduste järgi vaba. Eesti Energia kui peamise hulgiostja huvi on samuti suruda seda hinda võimalikult madalale, sest tegelikult turuhinna tarvitatava elektri jaoks määrab vastavalt seadusele Energiaturu Inspektsioon. See tähendab, et elektri hind määratakse Eesti Energiale, mitte tootjale. Seega võimalikult madal ostuhind jaamadest on Eesti Energiale absoluutselt hädavajalik omaenese majanduslike eesmärkide täitmiseks.” (M. Laar Riigikogu istungil 17.04. 2000. a. vastates 10 Riigikogu liikme arupärimisele) Kuna Eestis alternatiivne elektrienergia tootmine peaaegu puudub ja ümbritsevates riikides on elekter Eestis toodetust seni kallim (pealegi pole olemas ühtset energiavõrku, et kuskilt kaugemalt odavamalt energiat osta), siis antakse Eesti tarbija tegelikult kaitsetult monopoolse tootja meelevalla.

Hinnaprobleemi ja konkurentsiga seoses tuleb kõigepealt selgeks teha, milline on ja milliseks kujuneb Eestis toodetud elektrienergia hind, võrreldes elektrienergia hinnaga Soomes, Venemaal, Leedus ja Lätis. Kas mõnes naaberriigis toodetakse odavat elektrienergiat sellises mahus, et sealt importimise võimalus hoiaks AS-i Narva Elektriyaamad hinnanõudmise madala? Praegu ei ole elektrienergia turul kuskil näha sellist monopoli ohjeldavat odava elektrienergia pakkumist.

Sisekonkurentsi tekkimist pidurdaks oluliselt see, kui AS Narva Elektriyaamade vara väärtusele ei anta majanduslikult põhjendatud hinnangut. Kümne miljardiline kingitus riigi poolt tähendab, et erastaja saab teenida monopoolseid ülikasumeid oma kapitalipaigutuselt hinna juures, mis ei võimalda turust huvitatud efektiivsemal investoril reaalse suurusega investeringut tasa teenida. Elektrienergia turg muutub vabaks ainult siis, kui seda riigi poolt erastatava vara allahindlusega ei moonutata.

Investeeringute allikad

Kahtlemata on AS Narva Elektriyaamadesse vaja teha investeeringuid nii tootmise moderniseerimiseks kui ka keskkonnakaitse nõuete täitmiseks. Nende investeeringute allikad võivad olla erinevad.

Leitakse tõsiseltvõetav strateegiline investor, kellele erastatakse ca 5–7 miljardi kroonise kapitalipaigutuse eest 25–35% AS-i Narva Elektriyaamad aktsiastest. Sellega on investeerimisvajadus põhiosas rahuldatud.

Vajalik raha laenatakse välismaistelt rahaturgudelt, kus selle saab ca 6–protsendilise intressiga. Tootmislikeks investeeringuteks saab AS Narva Elektriyaamad laenu ilma riikliku

garantiita. Keskkonnainvesteeringuteks kui riigi saastemaksudest tingitud investeeringuteks tuleb laen võtta riigi garantiiga ja selle tagasimaksmise katab hinnatõusust tulenev täiendav sissetulek.

Asjatundmatu on peaminister Laari väide, et “vaadates neid eeldatavaid summasid, ei ole Eestil endal ei praegu ega lähitulevikus neid summasid kuskilt näha.” Energiaturg on üks stabiilsemaid turge ja seetõttu ei kujune Eesti Energiale eriliseks probleemiks vajalike krediitide leidmine rahvusvahelistelt rahaturgudelt ka ilma riikliku garantiita. 1998. aastal väitiski Eesti Energia finantsdirektor, et Eesti Energiale pakutakse välislaenusid odavamalt kui enamikule Eesti kommertspankadele. Seega ei ületaks energialaenu protsent arvatavasti 5–6%-i. Monopoolset energiaettevõtet ei saa ükski valitsus kunagi pankrotti lasta – see tähendaks kogu majanduse kokkuvarisemist, sest vajalikku energiakogust ei ole võimalik kuskilt kohe importida.

Erastaja kvaliteet

Peaminister väidab, et NRG Energy'l on suured kogemused põlevkivienergeetikas. Eelmine valitsuskomisjon tegi uuringu ja veendus, et tal ei ole neid kogemusi. Peaminister aga lihtsalt vassib, vastates arupärimisele, et “Põlevkivienergeetika kogemust on maailmas üldse väga raske ammutada, sest see kogemus on suhteliselt unikaalne ja selliseid jaamu, mis seda tööd teevad ja mis selleks on valmistatud, on maailmas äärmiselt vähe. Seetõttu võib rääkida NRG Energy kogemustest kõigepealt üldse energeetika valdkonnas, mis on tal kahtlematult olemas ja on olemas ka Ida- ja Kesk-Euroopast ning ka uute tehnoloogiate katsetamisel. Samal ajal, mis puudutab põlevkivitehnoloogiat, siis on nimetatud firma teinud ilmselt sellesama erastamise ettevalmistuseks üsna põhjalikku tööd ja praegusel hetkel on võib-olla tõesti raske leida teist firmat, kes on sedavõrd palju katsetanud või neid katsetuste tulemusi täpsemalt öeldes kokku kogunud selleks, et saada mingisugust kogemust oma väga keerulise uudse tehnoloogiaga katelde toimemehhanismist, sest kogu selle äriplaani osaks on teatavasti uue tehnoloogia kasutuselevõtt, mis peaks nii keskkonnaalast julgeolekut suurendama kui ka saasteid vähendama ja järelkult muutma kogu tootmise efektiivsemaks. Nii et selles suhtes on raske rääkida sellest, et kellelgi oleks mingi absoluutne kogemus põlevkivienergeetika alal. Seetõttu on ka NRG Energy ise tundnud üsna suurt huvi Eesti kogemuse ning Eesti teadmiste vastu sel alal ning ka eksperte kasutanud.”

Tegelikult on keevkihil töötav ja põlevkivi kasutatav katel välja töötatud Eesti Energia. NRG Energy tahab selle katsetamisjärgus oleva tehnoloogia kõrvale heita ja asendada oma kivi- ja pruunsütt kasutatava tehnoloogiaga, mis on põlevkivi kasutamise seisukohalt katsetamata. Seega tahab NRG Energy meie nahal ja meie kulul katsetada oma selgusetu efektiivsusega tehnoloogiat. See on majanduslikult äärmiselt riskantne kogu meie riigile. Pealegi laostatakse Eesti riigi jaoks eluliselt tähtis põlevkivi kasutamist käsitlev teaduse ja tehnoloogia valdkond. NRG Energy'l ei ole vajalikke kogemusi põlevkivienergeetikas, vaid ta kavatses neid meie arvel alles omandada.

Erastaja tausta me ei tunne. Selle iseloomustamise asemel räägitakse hoopis erastaja emafirma taustast, kes ei võta aga erastamisel endale mingeid kohustusi. Isegi erastaja emafirma on oma elektrienergia tootmisvõimsuselt ainult 2,4 korda suurem Eestis

erastatavate jaamade võimsusest. Erastaja kohta tehtud üldised märkused ei anna mingit sisulist informatsiooni selle firma kapitalist, töötajate arvust, tegutsemise kestusest. Tegelikult soovitakse AS Narva Elektri jaamad erastada riulifirmale.

NRG senisest erastamiskogemusest ilmneb, et mitte üheski riigis ei ole tema käsutusse antud monopoolseid ettevõtteid, vaid tema osalusega ettevõtetel tuleb konkurentsist teiste elektrienergiat tootvate ettevõtetega tõestada oma efektiivsust. Eestis saaks NRG Energy osalusega firma kätte 95% elektrienergia turust, mis ei ole millegagi õigustatud. Seega on erastamisolukord põhimõtteliselt erinev Eestis ja teistes NRG poolt viidatud riikides. NRG poolt pakutud äriplaani ongi otseselt suunatud monopoolse seisundi pikaajalisele kindlustamisele ja ära kasutamisele, mitte elektritootmise efektiivsuse tõstmisele.

Kuskilt ei ilmne, et NRG Energy pakuks välja mingeid lahendusi, mida ei oleks võimalik realiseerida ilma selle firma äriplaanita. Deklaratiivsed eesmärgid (hindade stabiliseerimine, juhtimise parandamine, tehnoloogia täiustamine) ei leia NRG Energy äriplaanis adekvaatset käsitlust. Nende probleemidega tegeleb Eesti Energia ka praegu ja NRG Energy ei näita, mida ja kuidas ta suudaks paremini teha. Hinda aga mitte ei stabiliseerita, vaid soovitakse kiiresti ja põhjendamatult tõsta.

NRG Energy juhtimiskogemuse esiletõstmise juures tekitavad hämmingut trafaretsed väljendid: juhtimise üleviimine arvutitesse (elektri jaamades on juhtimine arvutis juba ammu), otsustamisõiguse viimine võimalikult madalale tasemele (elektri jaam ei ole kaubamaja, vaid terviklik tehnoloogiline süsteem, mida juhitakse ühest keskusest; ühetaolise toodangu ja tooraine tingimustes kõlab juhtimise detsentraliseerimine tühja loosungina). Mingit panust elektritootmise juhtimise parandamisse selline firma anda ei suuda.

Kokkuvõtteks

AS Narva Elektri jaamad erastamine puudutab kõigi Eesti ettevõtete ja elanike huvisid. Vastavalt Riigikogu otsusele 16.12.2000 peab erastamistehingu tingimustele hinnangu andma ja selle heaks kiitma Riigikogu. Eesti Vabariigi Valitsusel ei ole mingit õiguslikku alust selle otsuse eiramiseks.

Erastatavate ettevõtete väärtuse adekvaatne hindamine on erakordselt tähtis nii turumajandusliku konkurentsi tagamise kui ka maksumaksjalt kogutud raha otstarbeka kasutamise seisukohalt. AS Narva Elektri jaamade kõigi varade (elektri jaamad, põlevkiviõlitehas, maailmas unikaalne põlevkivienergeetikaalane oskusteave, osalus AS-s Eesti Põlevkivi) väärtuse hindamiseks on valitsuse nõustajad kasutanud ebasobivaid meetodeid:

bilansilise väärtuse meetodit, mis ei kajasta reaalselt taastamisväärtust, kuna inflatsioon moonutab bilansilise väärtuse hinnangu – inflatsiooniline raha väärtuse kadu muutis bilansis näidatavad numbrid majanduslikult põhjendatust palju kordi väiksemaks;

kassavoogude meetodit, mis ei sobi infrastruktuuriettevõtete väärtuse hindamiseks, sest nende ettevõtete varad on loodud teistele ettevõtetele ja inimestele eduka funktsioneerimise tingimuste loomiseks, mitte kasumi teenimiseks.

AS-i Narva Elektriijaamad kohta majanduslikult põhjendatud hinnangu saamiseks tuleb kasutada analoogmeetodit (nagu seda elektriijaamade väärtuse hindamisel kasutab akadeemik E. Lippmaa). Erastamispaketi AS Narva Elektriijaamad kõigi varade reaalne taastamisväärtus (kulum on maha arvatud) on vähemalt 15–25 miljardit krooni. 5 miljardi krooni paigutamisel AS Narva Elektriijaamad aktsiakapitali võiks erastaja saada 20–25% aktsiate omanikuks.

Monopoolse infrastruktuuriettevõtte kasumimarginaal on oluline selle ettevõtte poolt pakutava teenuse hinna komponent. Stabiilse turuga infrastruktuuriettevõtte saab kapitali hankida ca 6–protsendilise intressimääraga. Kui erastaja nõuab kõrgemat kasumimarginaali, siis peab ta ettevõttesse paigutama unikaalset tehnoloogiat või oskusteavet. AS Narva Elektriijaamade erastamispakkumise tegija NRG Energy nõuab lisaks madalale erastamishinnale veel ka kordades kõrgemat kasumimarginaali, kuigi selle teenimiseks vajalikku unikaalset tehnoloogiat või oskusteavet tal pakkuda ei ole. Õigustamatu on ideoloogilistel kaalutlustel (erastamine ainult erastamise eesmärgil) infrastruktuursele monopolettevõttele kõrget kasumimarginaali lubada – see tõstab ainult elektrienergia hinda, vähendab avaliku sektori ettevõtete konkurentsivõimet, laostab sotsiaalsfääri ja viib vaesusse elanikkonna.

Infrastruktuuri ettevõtte üheks peaesmärgiks peab olema toote või teenuse hinna stabiilsuse säilitamine. AS-i Narva Elektriijaamad erastamise ettevalmistamisel ei ole valitsus seda piisavalt arvestanud. Praegusel kujul tooks erastamine kaasa elektrienergia hinna kiire tõusu. Seega on koos NRG Energy'ga väljatöötatud erastamiskava põhimõtteliselt kõlbmatu.

Kui Eesti majandusele pakutakse väga soodsat investeeringut, siis oleks ju kõik korras. Erastamisläbirääkimisel ei saa ega tohi lähtuda NRG Energy äriplaanist, mis oli röövellik. Tahaks loota, et Riigikogus AS Narva Elektriijaamad erastamiskava arutades suudame välja tuua erastamistingimused, mis tagavad Eesti rahva huvide adekvaatse arvestamise nii erastamise hinna kui ka elektrienergia hinna küsimustes. Me arutame tegelikult eestimaa-laste elatustaseme ja Eesti ettevõtete konkurentsivõime kujunemise keskset probleemi.

Lihtsustatud ideoloogiast lähtudes on riik alati halb peremees. Lihtsustatud ideoloogia kohaselt tuleb välisinvestor meid aitama. Paraku maailmamajanduse praktiline kogemus neid ideoloogilisi vaateid ei kinnita. Arengumaadesse on kokku voolanud sadu miljardeid dollareid investeeringuid, kuid rikaste ja vaeste riikide arengutaseme vahe käriseb üha suuremaks. On tekkinud uued ja varasemast palju keerulisemad ja raskemad majandusprobleemid. Iseenesest ei aita välisinvesteering meid mitte milleski, aitab ainult majanduslikult hea põhjendatud investeering. Meie ühiseks ülesandeks ongi siin tagada, et tuleb kas hea investeering või ei tule seda investeeringut, sest halb välisinvesteering on kahjulikum selle ärajäämisest. Eesti riigil on kõik võimalused tagada põlevkivienergeetika areng ka ilma välisinvestorita. Me ei ole sunnitud aktsepteerima halbade tingimustega erastamistingut.

Märkused

1. http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/2000/04/t00041712-03.html#P55_6747